

ÇOCUK EDEBİYATI VE MEDYA

acikogretim.biz

CGE205

KISA ÖZET

1.ÜNİTE Çocuk Edebiyatı ve Çocuğun Gelişimindeki Rolü

GİRİŞ

Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen edebiyat türüdür. Dil, yazı, çizgi, resim sanatının ortak ürünü olan çocuk edebiyatı, edebiyatın en ince-likli alanlarından biridir. Tarihsel süreçte çocuk edebiyatının gelişimine baktığımızda karşımıza ilk olarak sözlü edebiyat ürünleri çıkmaktadır. Doğru seçilmiş çocuk edebiyatı ürünleri be-beklikten itibaren çocukların gelişmelerinin desteklenmesinde oldukça önemli araçlardır. Çocuk edebiyatı, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılarken bilişsel, sosyal duygusal gelişimlerini de destekler.

ÇOCUK EDEBİYATI: TANIMI, ÖNEMİ VE HEDEFLERİ

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, her birey doğumundan on sekiz yaşına kadar çocuk olarak kabul edilmektedir. Bebeklerin doğdukları andan itibaren gel isimlerini, öğrenmelerini, anlamalarını desteklemek için onlara zenginleştirilmiş bir öğrenme ortamı sunmak gerekir. Bu ortamı sunarken yararlanılabilecek en temel araçlardan biri de gerek sözlü gerekse yazılı çocuk edebiyatı ürünleridir. Çocuk edebiyatı ürünlerinin neler olduğuna bakıldığında, tekerlemeler, ninniler, bilmeceler, masalar, öykü-hikâye ve romanlar, fabl-efsane ve destanlar, fıkralar, biyografi-anı ve gezi yazıları, günlükler, şiirler, çocuk oyunları, çocuk gazete ve dergileri, resimli kitaplar, bilimsel buluş ve doğa olaylarını anlatan kitaplar karşımıza çıkmaktadır. Çocuk edebiyatından bahsetmeden önce edebiyatın tanımı incelersek, Türk Dil Kurumu (TDK) edebiyatı; düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın olarak tanımlamaktadır.

Günümüz eğitim anlayışında oldukça önemli bir yeri olan edebiyat etkinlikleri, çocukları eğlendirenken eğitmesi özelliğiyle ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle edebiyat ürünlerinin küçüklerin hayatında büyüklere nazaran daha fazla yer tuttuğu bir gerçektir. Bakıldığında hepsi birer edebî tür olan masallar, bilmeceler, tekerlemeler, şiirler, hikâyelerin çocuğun hayatında oldukça önemli bir yeri vardır. Çocuk edebiyatı ürünleri çocukları tüm gelişim alanlarını destekleyerek onları hayata hazırlamayı hedefler. Bu doğrultuda edebiyat ürünlerinin hedefleri;

- Çocukların güven, sevgi, sevilme, sevme, öğrenme, bir gruba ait olma, oyun, değişiklik ve estetiklik gibi ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak,
- Çocukların alıcı dil, ifade edici dil, bilişsel, sosyal duygusal ve kişilik gelişimlerine katkıda bulunmak,
- Çocukların kazanmış oldukları dil becerileri ile dinleme, anlama, okuma, yazma ve kendini ifade etme yeteneklerini geliştirmek,
- Çocukların kendi kişiliklerini tanımalarını sağlayarak değerli bir varlık olduklarını hissettirmek,
- Çocukları yaşam gerçeklerine hazırlayarak, sorunlarla baş etme becerilerini geliştirmek,
- Çocukların içinde buldukları kendi kültürlerini ve başka kültürlerin özelliklerini tanımalarını ve anlamalarını sağlamak,
- Çocuğa ilk kitap sevgisi aşılayarak, çocukların ilgi duyduklarını alanları keşfetmelerini ve kitabı bir bilgi kaynağı olarak kullanmalarını sağlamak,
- Çocukların eleştiri yeteneğini geliştirmek.

ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi Dünyada ve Türkiye’de olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Tüm dünyada çocuk edebiyatının geçmişinin yüzyıllar öncesinden sözlü edebiyat ürünlerine dayandığı bilinmektedir. Bu sözlü edebiyat ürünleri, daha sonra derlenerek çocuk edebiyatının ana malzemeleri haline getirilmiştir. Yazılı çocuk edebiyatı ile ilgili bu güne kadar ele geçen belgelere göre, ilk çocuk kitabının milattan önce VI. yüzyılda Hindistan’da yazıldığı düşünülmektedir. Bu kitapta, bir hükümdarın ele avuca sığmayan oğlunu terbiye eden bir Brehmen’in hikâyesini anlatır. Kitabın içerisinde birçok ahlak ve politika meselelerini eğlenceli şekilde açıklayan hikâyeler ve fabllar yer almaktadır. Bu kitap, eğlendirici tarzda yazılmış ilk didaktik çocuk kitabıdır. Bu kitabın ardından bin yıldan uzun bir süre yeni çocuk kitabı yazılmadığı görülmektedir. Bazı kaynaklarda aynı yüzyılda Konfüçyüs’ün Çin klasiklerini çocuklara aktarmak için özetlediği, ancak bu çalışmaların daha sonra devam etmediğine dair bilgilere de rastlanmaktadır.

Bu arada 16. yüzyıla gelene kadar, ne Türkiye’de ne de başka ülkelerde çocukların hedef alındığı bir edebiyat ürünü bulunmamaktadır. Bu dönemden sonra çocuk edebiyatının ortaya çıkışı ile ilgili gelişmeleri etkileyen üç temel unsur bulunmaktadır. Bu unsurlardan ilki kiliselerin etkisidir. Avrupa ülkelerindeki kiliseler, çocukların dinsel yayınlar dışındaki kitapları okumalarına karşı çıkmışlar, ancak çocuklar da dinsel içerikli kitapları okumayı sıkıcı bulmuşlar, okumak istememişlerdir. Çocuk edebiyatının gelişmesindeki ikinci unsura bakıldığında ise, geçmişte büyükler için yazılan birçok klasik eserin çocuklar tarafından okunmaya başlamasıyla gündeme geldiği görülmektedir. Çocuk edebiyatının gelişmesindeki üçüncü unsur olarak da Batı’daki kültürel gelişmeler sayılabilir ki bunun basında matbaanın yaygınlaşması gelir. Okur-yazarlık oranının yükselmesi ve giderek iletişim olanaklarının artması, kitaba karşı olan ilginin artmasına yol açmıştır.

İngiltere

İngiltere’de de diğer Avrupa ülkeleri gibi başlangıçta çocuk edebiyatına ve çocuk kitaplarına karşı olumsuz bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu konudaki olumsuzlukların yavaş yavaş ortadan kalkması 1545’te *Hogh Rhodes*’ın tavsiyeleri ile başlar. Hogh Rhodes tarafından yazılan bir eğitim kitabında, anne ve babalara çocuklarına basitleştirilmiş hayvan öykülerini, çocuklar için düzenlenmiş kolay anlaşılır öyküleri ve fantezilerden oluşan eserleri okumaları tavsiye edilmektedir. Kitaplarda Orta Çağ’ın dogmatik düşüncelerinden arınarak, çocuğa özgü edebiyat yapmanın gerekliliği vurgulanmaya başlanmıştır. Bu yüzyılda İngiltere’de çocukların yaş ve ilgi düzeylerini göz önünde bulundurarak kitap yazan ilk yazar *John Newbery* (1713-1767)’dir. John Newbery’nin halk arasında kullanılan şarkı ve tekerlemeleri derleyip yazdığı *Ana Kaz (Mother Goose)* adlı bir dizi kitabı bulunmaktadır. Aynı yüzyılda çocuklar için yazılmamış olmasına rağmen, bu gün bile çocukların severek okudukları *Daniel Defoe*’nin (1660-1731) *Robinson Crusoe* (1719); *Jonathan Swift*’in (1667- 1745) *Gulliver’in Gezileri*; *Johann David Wyss*’in (1743-1818) *İsviçreli Robinson Ailesi* gibi pek çok klasik eser bulunmaktadır.

Çocuk edebiyatında atılan en önemli adımlardan biri de 1789’da İngiliz sair *William Blake* tarafından çocuklar için ilk şiir kitabının hazırlanmasıdır. Bu kitap, *Masumiyet Sarkılları* adı altında yayımlanır. 19. yüzyıla gelindiğinde, *Lewis Carroll* (1832-1898) *Alice Harikalar Ülkesin-*

de, Charles Dickens (1812-1870) *David Copperfield*, *Thomas Hughes Tom Brown'ın Okul Günleri*, *Brunett-Mrs Frances Hodgson Küçük Prens*, *Küçük Lord* ve *Rudyard Kipling (1865-1936) Çengel ve Ormanların Çocuğu* adlı eserleriyle karsımıza çıkan yazarlardır.

Fransa

Fransa'da çocuk edebiyatına ait ilk ürünlerin alfabe ve dil öğretimi ile ilgili çalışmalar için düzenlenmiş kitaplar olduğu görülmektedir. Bu kitaplar kavramları, sayıları ya da nesnelere kolayca hafızada tutabilmek için yazılmış vezinli kafiyeli sorular ve bunların cevapları olarak görülmektedir. Fransa'da çocuk kitaplarının babası olarak anılan *Charles Perrault (1628-1695)*, 14. Lui döneminde, halk masallarını derleyerek 1696 yılında çocuklar için basmıştır. Bu masallar arasında *Külkedisi*, *Parmak Çocuk*, *Mavi Sakal*, *Kırmızı Başlıklı Kız*, *Çizmeli Kedi*, *Uyuyan Güzel* bulunmaktadır. Böylece ilk defa Fransız çocuklarının kendilerine ait kitapları olmuştur.

19. yüzyıldan itibaren Fransız edebiyatında yavaş yavaş eğlendirici ve sürükleyici unsurların da yer almaya başladığı görülmektedir. Bu alanda yazan yazarların basında özellikle bilim-kurgu türündeki macera romanlarıyla dikkat çeken *Jules Verne* gelmektedir. *Aya Seyahat*, *Kaptan Grant'ın Çocukları*, *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah*, *Seksen Günde Devriâlem*, *Misel Strogai*, *İki Sene Okul Tatili* gibi kitapların yazarı olan Jules Verne, yalnız çocukların değil, büyüklerin de dikkatlerini yeryüzünden denizlere ve göklere yönlendirmiştir.

Almanya

Almanya'da da çocuk edebiyatına dair ilk ürünlerin çocuğun dünyasına uygunluğundan ziyade kilisenin etkisiyle, daha çok ahlak kurallarını öğretmeye dayalı eserlerden oluştuğu görülmektedir. 18. yüzyıla kadar da bu etki devam etmiştir. Çocuğun dünyasına yönelik ilk eserleri veren kişiler ise "*Grimm Kardeşler*" olarak edebiyat tarihine geçen 19. yüzyılın ikinci yarısına dek bütün Almanya'yı dolaşarak elde ettikleri halk masallarını kendi anlatımlarıyla derleyen iki kardeştir (1824). Alman edebiyatının bir başka önemli ismi de daha çok macera türünde yazdığı romanlarla tanınan *Karl Friedrich May*'dir. Karl May, Türkçeye *Vahşi Batı* (1879) ve *Kızıldeliler* (3 cilt 1893-1910) adlarıyla çevrilen kitaplarında çocukları bilmedikleri uzak diyarlara götürür, onlara macera dolu yolculuklar yasar

Amerika

Amerikan çocuk edebiyatının ilk ürünlerinin daha çok eğitici öğretici özellikleri olan ve millet olma fikrini ön plana çıkaran eserlerden oluştuğu görülmektedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru ise Amerikan çocuk klasiklerinin ilklerinden olan *Küçük Kadınlar* (M. Alcot, 1832-1888), *Tom Sawyer* ve *Huckleberry Finn* gibi eserlere rastlanmaktadır. Genel olarak Amerikan çocuk edebiyatının iki önemli gelenek üzerine kurulduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi; John Newberry'nin etkisiyle İngiltere'den esinlenerek ortaya çıkmıştır. Diğer ise; Avrupa **dışavurumculuk** (ekspresyonizm) akımının Amerika'ya göç eden sanatçılar tarafından Amerikan çocuk kitaplarında kullanılmasıyla görülür.

Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Gelişimi: Türkiye'de çocuk edebiyatı Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

Cumhuriyet Öncesi Çocuk Edebiyatı

Tüm dünyada olduğu gibi Türklerde de çocuk edebiyatının ilk ürünlerini tekerlemeler, bilmece, masallar, efsaneler oluşturmakla birlikte on dördüncü yüzyıldan sonra başlayan Karagöz oyunları ile edebî ürünlerin zenginleştiği görülmektedir. Türkiye'de çocuk edebiyatının

gelişimi, dünyadaki çocuk edebiyatının gelişimiyle yakından ilgili olmasının yanı sıra, bütün yeniliklerin başlangıcı olarak sayılan **Tanzimat** dönemi, çocuk edebiyatının da gelişiminde başlangıç sayılmaktadır.

Tanzimat döneminde doğrudan doğruya çocuklara yönelik atılan ilk adım 1859 yılında *Kayserili Doktor Rüştü* tarafından hazırlanan ve “Çocukların En Seçkini” anlamına gelen *Nuhbetü’l Etfal* adlı alfabe kitabıdır. İçerisinde yer alan hikâye ve fabllara örnek *Kabak ile Köylünün Hikâyesi*, *Deryaya Giden Balığın Hikâyesi*, *Karınca ile Ağustosböceğinin Hikâyesi*, *Kedi ile Farelerin Hikâyesi* verilebilir.

Tanzimat dönemindeki bir diğer önemli adım da yabancı kitapların çevrilmesidir ve bu konuda ilk ürün veren kişi *Şinasi*’dir (1826-1869). Şinasi’nin ardından *Recaizade Mahmut Ekrem* (1847-1914), *Ahmet Mithat Efendi* (1844-1912) ve *Muallim Naci* (1850-1893) Fransızcadan, özellikle La Fontaine’den fabl türünde şiir olarak yaptıkları çevirilerle Türk Çocuk Edebiyatı’nın gelişmesine katkıda bulunmuşlardır

Cumhuriyet Dönemi Çocuk Edebiyatı

23 Nisan 1920’de Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte çocuklara ulusal değerlerin kazandırılması ve bu bilincin oluşturulması çabasına girilmiş ardından kısa bir süre sonra 23 Nisan ulusal bay-ram ilan edilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, eğitime verilen önemin artması ve buna paralel okuryazar oranında artış olmasına rağmen, kısa bir süre çocuk edebiyatı alanında durgunluk yaşanmıştır. Bu sırada çocuklar daha çok yetişkinler için kitap yazan *Halide Edip Adivar*, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, *Reşat Nuri Güntekin*, *Aka Gündüz* gibi yazarların kitaplarını okumuşlardır. Bunların yanında özellikle yazdığı tarihi romanlarla çocukların dikkatini çeken bir diğer yazar ise *Abdullah Ziya Kozanoğlu*’dur. Yazarın eserlerine *Kızıl tuğ* (1923), *Atlı Han* (1924), *Türk Korsanları* (1926) ve *Gültekin* (1928) gösterilebilir.

Çocuk edebiyatında ulus sevgisi, yurt sevgisi, insanlık ve din gibi konuların işlendiği Cumhuriyetin ilk yıllarından 1940’lı yıllara gelindiğinde ise daha çok şiir alanındaki konuların zenginleştiği görülmektedir. Özellikle basında *İsmail Hakkı Sunat* (1900-1961), *İsmail Hakkı Talas* (1909-1978), *Hasan Ali Yücel* (1897-1961) gibi öğretmen eğitimci ozanların ilköğretim programlarında yer alan üniteler ve belirli gün ve haftalarla ilgili didaktik öğretici şiirleri bunlara örnek gösterilebilir.

Eiatun Cem Güney’in yapmış olduğum halk hikâye, masal ve efsanelerini yapısını bozmadan edebî eser düzeyine çıkarma çalışmaları çocuk edebiyatı açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmalarına örnek olarak *Dertli Kaval* (1945), *Nar Tanesi* (1946), *En Güzel Türk Masalları* (1948), *Açıl Sofram Açıl* (1949), *Nasreddin Hoca Fıkraları* (1957), *Dede Korkut Masalları* (1958) gösterilebilir. Basılmış olan bu kitaplardan *Açıl Sofram Açıl*, Danimarka’daki “Hans Christian Andersen Medal Kurumu” tarafından 55 ulusun çağdaş masal yazarları arasından seçilerek onur listesine alınan 11 eser arasında en mükemmeli kabul edilmiş ve sanatçıya Andersen Payesi Şeref Diploması ve Dünya Çocuk Edebiyatı Sertifikası verilmiştir (1956). Aynı armağanı “Dede Korkut Masalları” adlı eseriyle 1960’ta ikinci kez olarak Türk çocuk edebiyatı açısından önemli bir gelişmeye imza atmıştır.

Çocuk edebiyatına yönelik en önemli katkılardan biri de *Doğan Kardeş* yayınıdır. İlk olarak 23 Nisan 1945 tarihinde yayınlanmaya başlamış en uzun süreli ve kaliteli çocuk dergisidir.

Çocuk edebiyatımızda önemli hamlelerden biri de *Kemaletin Tuğcudan* gelir. Daha çok engelli çocukların yaşamlarını öyküleştiren Tuğcu, ölüm ve ölümün acı sonuçlarını da işlemiş olması nedeniyle çocukların dünyasını olumsuz etkilediği gerekçesiyle zaman zaman eleştirilmiştir. *Tas Yürek, Saadet Borcu, Sokak Köpeği, Şeytan Çocuk, Küçük Mirasyedi* ve *Ayşecik* yazarın romanlarına örneklerdendir.

ÇOCUK EDEBİYATININ ÇOCUĞUN GELİŞİM ALANLARINA ETKİSİ

Bu bölümde çocuk edebiyatının dil, bilişsel, sosyal-duygusal ve kişilik gelişimi üzerine olan etkileri tartışılacaktır.

Dil Gelişimi

Dil gelişimi, sadece sözcüklerin kullanılmasının öğrenilmesi değil, aynı zamanda sözcük ve cümlelerin yapısına ilişkin kuralların da öğrenildiği bir süreçtir. Dilin kullanımı; jestler, alıcı dil ve ifade edici dil olmak üzere üç biçimde görülür. Dilin gelişim basamakları, normal gelişim gösteren her çocuk için benzer özellikler göstermesine rağmen, genetik, cinsiyet, beyin, algısal ve bilişsel gelişim, sosyal çevre ve etkileşim, aile yapısı, kardeş sayısı, sık hastalanma gibi durumlardan etkilendiği bilinmektedir. Ayrıca dil gelişimi, hem sözlü hem de yazılı iletişimle de ilgilidir.

Dil, iletişimin temeli olmakla birlikte öğrenme için de ana unsurlardan biridir. O nedenle öğrenmenin desteklenebilmesi için bebeklikten itibaren dil gelişiminin de desteklenmesi gerekir. Edebiyat ürünlerinin çocukların dil gelişimine olan etkileri aşağıda verilmiştir.

- Bu ürünler sayesinde çocuk, ana dilinin temel dilbilgisi yapı ve işleyişine ilişkin ilk ipuçlarını elde etmeye başlar.
- Çocuk edebiyat ürünleri aracılığıyla çıkardığı seslerin farkına vararak daha farklı sesler çıkarma konusunda cesaretlenir.
- Sesleri doğru çıkarmayı ve kelimeleri doğru telaffuz etmeyi öğrenir.
- Dili dinleyerek kuralları keşfetme yeteneği, kavramları ses örüntüleriyle keşfetme yeteneği, düşünceleri sözcüklere dönüştürme yeteneği kazanır.

Bilişsel Gelişim

Bilişsel gelişim; bireyin doğduğu andan itibaren yetişkinliğe kadar çevresini, dünyayı anlama yollarının daha karışık ve etkili hale gelmesi sürecidir. Bilişsel gelişim denildiğinde algı, dikkat, kavram oluşturma, bellek ve hatırlama gücü, akıl yürütme, problem çözme ve yaratıcılık gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Piaget'e göre bilişsel gelişim duyu-motor dönem (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), somut işlemler dönemi (7-11 yaş) soyut işlemler dönemi (11-18 yaş) olmak üzere dört dönemde incelenmektedir.

Sosyal Duygusal Gelişim

Bilindiği gibi bebeklik döneminde her alanda çok hızlı bir gelişim süreci gözlenmektedir. Bu süreç içerisinde özellikle sosyal gelişim ile duygusal gelişim bir paralellik göstermekte ve bu paralellik de çocuk için oldukça önem taşımaktadır. Hançerlioğlu'na göre toplumsallaşma (sosyalleşme), kişinin kendi kümesi ya da kültürü içinde yaşayanlar gibi davranmayı öğrenmesi; toplumsal gelişim (sosyal gelişim) ise, bireyin yıllar boyunca öbür insanlar, toplumsal kurumlar, gelenekler, öğütler vb. kuruluşlarla geçirdiği yaşantılar sonucunda bas gösteren değişimlerdir. Gander ve Gardiner'e göre; toplumsallaşma çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biridir.

Kişilik Gelişimi

Senemoğlu'na (1997) göre kişilik; bireyi başkalarından ayıran, bireyin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı özelliklerin bütünüdür. Kişilik insan davranışlarının tüm yönlerini kapsayan bir kavramdır. Kişilik, bir bireyi diğer bireylerden ayıran ve kişiler arası ilişkilerde ortaya çıkan kalıcı tepki ve etkileşim örüntüleridir. Kişilik ile birlikte bahsedilen temel kavramlar karakter ve mizaçtır. Campson mizacı; duygunun ne kadar hızlı gösterildiği, ne kadar güçlü olduğum, ne kadar sürdüğü ve sönmesinin ne kadar zaman aldığındaki farklılıklar olarak tanımlanmaktadır.

Edebiyat ürünleri de kişilik gelişimine etki edebilen çevresel faktörlerden biridir. Edebiyat ürünlerinin bir bireyin kişilik gelişimine etkisini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Edebiyat ürünleri öncelikle çocuğun kendini tanıması ve değerli bulmasını sağlar.
- Güçlü yönlerini keşfederek geliştirmeyi, zayıf yönleri ile mücadele etmeyi öğretir.
- Öz güveni geliştirir.
- Kitapta okuduğu kahramanların yaşantıları ile özdeşim kurmayı öğretir.
- Özerklik duygusu geliştirir.

Bu Özetin tamamını,Çıkarmış Sorularını,Deneme Sorularını a dresinize gön-deriyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/cocuk-edebiyati-ve-medya-ady212u?search=ÇGE205U>

